

Української православної церкви, більшість яких була знищена на засланнях і в тюрмах. Серед них є портрет київського митрополита Василя Липківського, першого митрополита Української автокефальної православної церкви в Києві (1917–1918 рр.). В музеї зберігається його чаша, яку привезла до Америки вдова поета Плузника, що загинув на Соловках.

Надзвичайну мистецьку цінність мають колекції етнографічного відділу. Базою того відділу є колекція професора Костя Мощенка з Полтави. Йому пощастило врятувати скарби народного мистецтва, зокрема рештки церковних вбрань, що їх знищили більшовики, ліквідуючи музей при архиєрейському домі в Полтаві. З них унікальними є фрагменти вишиваних і вибиваних підризників і одягу, які репрезентують церковний стиль української народної вишивки. Зокрема, треба згадати колекцію старовинних килимів, вручну тканих плахт та старовинну народну вишивку, особливо колекцію полтавських вишивок і різьби з XVI і XVII століть. Дуже цінною є колекція 4000 зарисовок та збірка писанок з різних місцевостей України.

Однією з найбільших цінностей музею є клейноди гетьмана Івана Мазепи, символ української державності.

Годі перераховувати всі скарби, що знаходяться в музеї-архіві в Бавнд Бруку. Музей відвідують не тільки українці з цілого світу, але й багато неукраїнців. Нині музей знаходиться в стані переорганізації, каталогування, інвентаризації та реставрації експонатів.

Музей взагалі є виявом національної свідомості й громадського росту та мірилом

культурного рівня і скарбницею духовних цінностей певної нації. Її духовні цінності ми повинні зберігати, плекати та гідно передавати нашим будучим поколінням — таким чином творячи спадкоємність культури і традиції, як це роблять всі цивілізовані нації світу.

Особливо тепер, коли в Україні відбувається сильна русифікація та викорінювання української духовності, справа збереження, культивування нашої спадщини набирає монументального значення в збереженні і продовженні існування української національної ідентичності і культури. Цей музей з його цінними колекціями повинен стати не тільки скарбницею та пропагандистом нашої культури і мистецтва серед ширшого світу, але й культиватором всього найкращого і автентичного в українській історії і мистецтві серед нас самих.

Щоб створити і утримати музей на високопрофесійному рівні, вимагається постійного поповнення експонатів та фінансових фондів на утримання музею, на влаштування окремих виставок, на збільшення колекцій, на фаховий музейний персонал, на консервацію і реставрацію експонатів, на виготовлення каталогів, пресових звітомлень та окремих збірників і т. д. Все це потребує невсипушої праці фахового персоналу та великих фондів і моральної та фінансової підтримки всього громадянства.

Успіх і доля музею в Бавнд Бруку з його унікальними колекціями залежатиме від нас самих, — як громадянства, так і кожного з нас індивідуально, інакше музей не зможе виконувати своєї культурної місії та взагалі існувати.

Вашингтон

Микола Цибенко

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ЛАБОРАТОРІЯ ФОЛЬКЛОРУ В ДНІПРОПЕТРОВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Жа високій хвилі відродження ментальності української державності й культури у 1989 р. в Дніпропетровському університеті при кафедрі української літератури, якою на ті часи завідувала доктор філологічних наук професор К. П. Фролова, була заснована науково-дослідна лабораторія фольклору, народних говорів та літератури Придніпровського регіону. В 1997 р. Вчена рада університету присвоїла цій лабораторії ім'я Олеса Гончара.

Названа лабораторія має певні набутки, про які, гадаємо, належить проінформувати

наукову громадськість, фольклористів, чия родина збільшилась на п'ять науковців — на одну наукову структуру — дослідну лабораторію в Дніпропетровському університеті, в специфічному регіоні, де такий осередок вивчення народної національної культури необхідний.

Передусім подамо інформацію про публікації лабораторії, укомплектованої переважно з фольклористів-неофітів, але відданих своїй справі, що відчутно в емоційному підтексті публікацій і що не порушує науковості змісту. Так брошура К. П. Фро-

лової про деякі звичаї і обряди українського народу "Прилетіла ластівочка" видана в 1991 р. обласним відділенням товариства "Знання" обсягом біля двох аркушів, була першою ластівкою видань лабораторії. Тираж цієї барвисто оформленої книжечки близько 10 тисяч розійшовся відразу ж після появи — така потреба була в подібній літературі, школи відразу брали по кілька десятків примірників. У 1993 р. обласний відділ народної освіти видав навчальний посібник з народознавства (написаний К. П. Фроловою у формі емоційного есе "Ярина" обсягом 14 друкованих аркушів, тираж 1000 примірників) виявився краплею в морі потреб.

А далі — виходять дві праці М. О. Долгова, зааганжованого лабораторією свого випускника заочного відділення, який працював вихователем у робітничому гуртожитку. І що то, коли людина знаходить своє покликання, в неї виростають творчі крила: у 1989 р. Долгов видає укладену ним брошуру "Колядки й шедрівки" (тексти й ноти), що також виявилась дуже потрібною, а в 1995 р. — унікальну книжку "Світанкові струни Надпорожжя" Унікальність цієї книги полягає в тому, що після Д. І. Яворницького, протягом трьох десятиліть у колишньому козацькому краї, в Наддніпрянщині, ніхто в регіоні систематично не збирав і не досліджував кобзарство ХХ ст. Окремі нариси про кобзарів ХХ ст. М. І. Шаповала не охоплювали всього явища. У "Світанкових струнах Надпорожжя" вперше зібрано матеріали про кобзарів протягом століття в Наддніпрянщині. Тут читач знайде і графічно виконані портрети кобзарів, їх біографії, тексти їх творів і ноти до них.

Упродовж останніх двох років лабораторія опублікувала два збірники наукових праць: у 1995 р. — "Народознавчі аспекти фольклору, мови та літератури Придніпров'я", а в 1997 р. — "Фольклор і говори Наддніпрянщини" В обох збірниках відчутна орієнтація на належний теоретичний рівень, що забезпечується провідним науковим співробітником лабораторії фахівцем з теорії літератури професором К. П. Фроловою, яка є відповідальним редактором збірників. Уже у вступі до першого з названих збірників ставиться проблема пошуків нових методів дослідження фольклору заради глибшого осягнення його суті й значення. І відразу ж після нього подається "Комплексна методика дослідження образного генофонду фольклорної пам'яті" (автори: В. Д. Буряк, К. П. Фролова). В другому збірнику В. Д. Буряк робить спробу застосувати цю методику (в статті "Регіональні особливості творчого

стану сучасної поетичної народної свідомості"). Але, на наш погляд, запропонована комплексна методика залишається незастатньо використаною, натомість автор звертається до далеко не загальноприйнятого, як він вважає поняття архетипу, введенного Юнгом на означення зразка, створеного в колективній народній психології в передсвідомому стані. До того ж вважаємо неправомірно архетип і образ-кліше вживати як синоніми, захоплюється автор і образом світового дерева. Однак до того всього автор виходить за межі теорії Юнга і, характеризуючи регіональні особливості сучасної поетичної народної свідомості Придніпровського регіону Дніпропетровщини, ставить такі проблеми, які необхідно досліджувати і в інших регіонах України, зокрема участь чоловіків і жінок у збереженні фольклорної пам'яті, максимальна й мінімальна кількість фольклорних творів, що припадає на одного носія чи ретраслятора фольклору, умови існування фольклору в радянські часи, зовнішні несприятливі умови й причини втрат у фольклорній пам'яті. В наступному збірнику "Фольклор і говори Наддніпрянщини" продовжується вивчення фольклорної пам'яті в статті К. П. Фролової "Естетичний аспект фольклорної пам'яті"

Для названих вище збірників характерно, що проблема поставлена в першому збірнику знаходить своє продовження (часто тим же автором) у другому. При такій чіткості й послідовності все ж для обох наукових збірників властиве поєднання теоретичності з конкретністю досліджуваного матеріалу, в основному зібраного в регіоні, а також розмаїття тематики та проблематики. Так, уже названий вище автор у збірнику "Народознавчі аспекти..." В. Д. Буряк досліджує магічно-величальну обрядовість як інформаційну систему фольклорної пам'яті, а поряд — стаття М. О. Долгова "Кобзарство на Дніпропетровщині ХХ століття" а Т. М. Колодій розглядає "Ліричні та родинно-побутові пісні Новомосковського та Магдалинівського районів в аспекті естетичних категорій" По-новому ставиться проблема фольклоризму в літературі, який полягає, на думку дослідників лабораторії, не в тому, що письменник, як прийнято говорити, використовує фольклорні образи, а в тому, що він звертається до тих же реалій, що опоетизовані в народній творчості, й на їх основі створює свої нові). Реалії, опоетизовані в народній творчості, розглядаються як денотати, а образи, створені на їх основі, — "знаки" що можуть змінюватись. Саме з цих позицій І. М. Шепрут досліджує "Деякі

проблеми структурного аналізу поезики фольклору Придніпров'я. Знак і денотат"

А поряд — стаття Д. Т. Федоренка "Із спадщини Запорозької Січі. Придніпровські варіанти відповіді запорозьких козаків на лист турецького султана Мухамеда IV" Щоправда в статті є твердження про особливе значення цих варіантів, їх неповторність, але немає характеристики особливостей варіантів ні за змістом, ні за стилем, тому, на жаль, вона має більше інтригуючий, ніж науково-інформативний характер.

Національні елементи рослинного дизайну та їх фольклорне походження в однойменній статті розглядає В. І. Коміренко. Народну пісенну творчість в аспекті естетичних категорій на зразках, записаних в Новомосковському районі, досліджує В. Л. Галицька.

По за увагою дослідників не залишаються і народознавчі аспекти українських прізвищ. Професор А. М. Поповський розглядає українські прізвища із спонукальною формою дієслів, а дослідниця О. В. Шартавська намагається відповісти на поставлене нею ж питання: "Чи всі прізвища є благородними?"

О. П. Ємець у дослідженні фольклору Новомосковського району, на нашу думку, правомірно вдається до літературознавчих методів, адже фольклор — теж мистецтво слова, тому аналіз образу автора, як певної змістовно-емоційної точки зору на світ, і носія мови глибоко розкриває суть матеріалу. (О. П. Ємець "Образ автора у фольклорі Новомосковщини").

Знайдемо в цьому збірнику відомості й з літературного краєзнавства в статті М. Ча-

бана. "Передеміграційна діяльність Василя Чапленка" брат якого в Дніпропетровському університеті в повоєнні роки викладав українську мову, а в п'ятдесяті — завідував кафедрою української літератури.

У збірнику наукових праць "Фольклор і говори Наддніпрянщини" (1997) досліджується естетичний аспект фольклорної пам'яті (К. П. Фролова).

Таким чином, науково-дослідна лабораторія фольклору, народних говорів і літератури Придніпровського регіону ім. Олеса Гончара вже робить свій внесок у загальну скарбницю української фольклористики як творчою думкою, так і конкретним зібраним матеріалом.

О. М. Долгов, продовжуючи тему кобзарства, досліджує проблему авторської пісні в кобзарстві, а К. С. Дуба фольклорний образ цікавить як естетична модель, саме цьому і присвячена його стаття, в якій він характеризує фольклорний образ як стійку модель-символ, що виражає народний ідеал і передається від покоління до покоління, але слід було б визначити різницю між літературним і фольклорним художнім образом.

Вивчення образного генофонду фольклору, особливостей фольклорної пам'яті фактично пов'язані з психологічними проблемами і тому цілком закономірно, що М. М. Марфобудінова ставить проблему дослідження фольклору в психологічному аспекті й реалізує це в статті "До проблеми психологічних аспектів фольклору Придніпров'я", приділяючи належну увагу національній ментальності.

Дніпропетровськ

Олекса Марченко

ПОВЕРНЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ

В історії людства круті злами супроводжувались винищенням і грабежем, переміщенням культурних цінностей. Війни та революції найбільше знищували історико-культурні надбання.

Трагедія України посилюється тим, що імперські сили протягом віків свідомо вивозили й спотворювали нашу спадщину, основу національного духу. Збирання і повернення незаконно викрадених культурних цінностей і писаних джерел є важливою державною справою. Назріла потреба створити регіональні групи з працівників бібліотек, архівів, музеїв, бодай на

громадських засадах (але слід бачити перспективу і фінансування). Потрібно запланувати довідники, каталоги, взяти на облік писемні й мистецькі скарби, бо в чужині вони стівають. Мистецтвознавці займаються питаннями реституції, мають фактичний матеріал, співпрацюють з Національною комісією.

Музейний фонд Харкова почав формуватися 1835 р. — збірки університетського музею красних мистецтв і старожитностей. Перший художньо-промисловий музей виник 1886 р. Великого горя зазнали заклади після перевороту 1917 р., в роки го-